

STAROU PRAHOU A NÁVSI

Sepsal a na koncertě Spolku českých žurnalistův
v Praze dne 17. března 1895 sám vypravoval

Alois Jirásek.

O dvažuju se za kratinkou chvíli promluvit o valné části nastávající Národopisné výstavy, o dvou jejích místech, jež budou zajisté nad jiné hojně navštěvována. Několik těch slov má býti jen plachým pohledem do minulosti staré Prahy i krátkým rozhledem po návsi, jaké ještě nebylo a jaké tak hned nebude.

Tam v staré Praze kus minulého, vyvřelého života z doby, kdy lid takřka nic nebyl, vedle obraz lidových sedlišť doby nynější, kdy lid je jádrem našeho národa.

Malé náměstí Staroměstské, za starodávna Ovocným trhem zvané, ač skrovné prostorou, nebyvalo tichým zákoutím. Všechno vlnobití, všechny bouře, jež hřmívaly Staroměstským rynkem, zaléhaly sem od dávných dob až do XVI. století, kdy nastalo utišení. A z konce tohoto šestnáctého věku, kdy král Rudolf měl trvalé sídlo na hradě Pražském, objeví se Ovocný trh na naší výstavě. Již tehdá i dříve bylo jeho prostranství obklopeno domy výstavnými. Už ve XIV. století uvádí se na straně jižní dům „U mouřenínů“, jenž v šestnáctém stol. byl majetkem Hlavsy z Liboslavě, známého odpůrce primátora Paška z Vratu. Na rohu nynější Karlovy ulice stával velký dům Angela Florentského, dvorského apotečníka Karla IV.

Z těch dochoval se ještě do časů Rudolfových ne jeden dům ve své gotické podobě. Jiné, původně gotické, dostaly nový, renesanční vrch a ozdoby, a jiné nově zbudovány ve slohu vlašské i české renesance. Starý Ovocný trh měl závěr svůj kostelem sv. Linharta, jakož v nejbližším sousedství za domem „U mouřenínů“ na jižní straně měl kostel sv. Michala, nyní v skladiště proměněný, ve kterémž kostele mistr Hus měl po svém vysvěcení svá první kázání.

Kostel sv. Linharta se hřbitovem, stával už před časy posledních Přemyslovcův a prvotně románský přeměněn později z valné části na gotický. V té podobě také buduje se na výstavišti. Na Ovocném trhu bývalo živo i pro sou-

sedství velkého náměstí i pro obchodní čilý ruch. Všelike krámy vpravo vlevo vábily kupce, krámy v domech, na podsíni či loubí, krámy klenuté se železnými nebo dřevěnými víky zavíracími, na nichž se zboží vykládalo, i krámce dřevěné, přistavené v podsíni nebo k nárožním domům. Zvláště mnoho vlasařských či věnečnických krámů bývalo po východní straně, po celé nynější podsíni obrácené do Linhartského plácku, takže této straně říkali „na trhu věnečnickém“.

V krámech těch prodávali dělané věnce, plné ozdob a cetek z látek i kovu, drahé věnce perlové či perlovce a vůbec všeliký šlecht a všelikou ozdobu hlavy a do vlasů.

Na plácku samém, kde stávala již nynější krásně kovaná mříž nad studnou, vykládaly ovocnářky své zboží na krámcích, opálkách i na plachtách po zemi prostřených. Krámů a krámců, šráků, bud i stánků všude plno až k samému kostelu na konci, až k jeho hřbitovu, jenž tu byl jako ostrůvek věčného klidu a mlčení v příboji zápasů a života. A ten kolem neutuchal. Kupci, měšťané, učení mistři v tabardech, studenti v pláštících, žoldnéři, dvořané s hora, s Hradu, cizinci, nejvíce Němci a Vlaši, všelici dobrodruhově tudy přecházeli, vše v pestré směsi. Kdo zámožnější, onačejší, každý v kroji po španělské módě, v bělostném okruží dvojnásobném, silně oškrobeném, paní s partykaly či krinolínami, na hlavách zavítí po španělsku nebo v zlatých čepcích, panny s vlasy uměle zapletenými na strunách, s perlovými věnci nebo v birytkách, s drahými facality v rukou, v parádních fěrtouškách na dvě, na tři dlaně pestře vyšítych.

Jak často se ta pestrá směs rojila u veselí, tlačila se k slavnému průvodu, divadlu vedle na rynku nebo k turnaji nebo k mumrajům divokým. V maškaře tudy jel na koni i polní maršálek Ruesswurm s druhem svým Bassompierem, s panem z Valdštejna, s pány Černínem a Harrachem, tu v samém sousedství serval se s městskou stráží, začož si pak mnoho biřiců posedělo čtrnácte dní v netopeném, mrazivém vězení, až z toho dva zemřeli.

Hlučno a veselo bývalo v ten čas, ač prozíraví viděli, „že strach je větší škody a konečné záhuby“, jak tenkrát napsal v blízkém sousedství, v proslulém Melantrichově domě, vážný Daniel Adam z Veleslavína. A bouře přišla.

Tu noc po 8. listop. 1620 vzplanulo mnoho ohňů na Ovocném trhu. Rudá jejich zář míhala se v průčelích a štítech

domů a stínové dýmu mihali se plaše po nich k tmavému nebi. Kolem ohňů za té sychravé noci na vlhké dlažbě, na podsíních, na hřbitově u sv. Linharta, vojáci stavovského vojska rozprášeného z Bílé Hory, mnozí ranění, mnozí umáčení, jak na útěku Vltavou plavali. I hráli se u ohňů, na něž rozbíjeli stánky kolem, krámné boudy, na něž trhali kde mohli z nižších přístavků šindely a došky. Nazejtří ujížděl tudy kolem Fridrich Falcký i jeho uděšený dvůr a strach a hrůza vcházely do všech domů. Z těch nejeden v této čtvrti sv. Linhartské propadl pak konfiskaci.

Osm let po bělohorské bitvě odevzdán kostel sv. Linharta Francouzům v Praze usedlým. Francouzské bratrstvo založilo při něm i špitál, kdež důstojníci, učitelé franštiny a taneční mistři dostávali všechno opatření i oblek, modrý s červenými výložky. Kostel sv. Linharta zůstal až do císaře Josefa II., kdy byl zrušen, jakémusi měšťanu prodán a kolem r. 1800 rozbořen.

A teď zajdeme si ze starého Ovocného trhu stíněného a stísněného domy, na nedalekou volnou, širou náves. Je okrouhlá, v jakéž podobě naše nejstarší vesnice byly zakládány. Místo chodníkův a dvorečkův městských zahrádky a zahrady, zatýněné plotem tu ostávkovým, laťovým, tam podlahovým, slovencovým; místo vysokých domů gotických neb renesančních stavení většinou dřevěná, místo zděných štítů s bohatým sgraffitem dřevěné lomenice, jež ruka tesařova ozdobila dřevěnými „krajkami“, lištami uměle skládanými i malbou prostých květů a ornamentů na lomenicích samých, na výkřídlech u ní, s nápisem pod kabřincem na záklopě, pamětní to desce veského stavení.

Tam v staré Praze dost cizího vlivu, zde mnoho práce původní, samorostlé a v základech svých prastaré.

A ve středu dřevěný, zčásti původní kostel, jimž u nás ještě do XVI. století říkali církev na rozdíl od kostela zděného, dnes už vzácnost veliká. Každé stavení kolem reprezentuje některou krajinu ze zemí národa československého, každá skoro má něco svého zvláštního, osobitého, a přece v tom celku viděti společný základ a kořen jeden. Způsob stavby, roubení, shledáme všude, ať na stavbě slovácké, české nebo slezské, staroslovanský srub všude, ať prostý, nebílený nebo pro bezpečnost hlinou omazaný, lepenec, nebo již zděný a sklepem nebo sýpkou nebo již i špejcharem nyní nazývaný. Lomenice na všech stavbách více méně ozdobná, malý přístřešek nad ní skoro všude, ať na české nebo slez-

ské stavbě, ať už kukla, kabřinec nebo kosak sluje. Křyt střechy všude podobný s kalencem, kalenicou, došky to v kalu, v hlíně namočenými, na vrchu, ať na kopaničarské nebo jihočeské chalupě.

A zase ty různosti zajímavé: tu jihočeské perutě či rohatina, přidržující okrajní došky, jak ji už vidíme na nejstarším obraze našeho dřevěného stavení v bibli Velislavově ze třináctého století, tam moravský žudr, masivný to velký výstupek zprostřed hanáckého domu přede dveřmi, a menší, zato živě malovaný žudr stavení slováckého.

A jaké zajímavé srovnání všude co do rozlohy statků, jejich rozdělení, spořádání jejich vnitřku a zařízení rodinného i hospodářského. Tam na konci ta chata kopaničarská ze všech nejprimitivnější, na níž na celé není železného hřebíku, roubená, slámou křtá, s nízkým povalovým stropem, bez kamen, toliko vyhřívána hliněnou pecí se slaměným komínem hlinou omazaným, umístěným ve světničce nad ohništěm, kterýž komín nestrmí nad střechu, nýbrž končí na půdě a po ní dým pouští, toť svědek starodávného zařízení! Podobnou pecí vyhřívali naši předkové své jizby od nepamětných dob, podobnou pecí, ale kamennou, připravovali si parní lázeň dle svědectví španihelského žida Ibrahima-Ibn-Jakuba, jenž ve druhé polovici X. století Čechami i Polskem cestoval, podobnou pecí byla vyhřívána ještě jizba knížecího rodu Vraclavského u nynějšího Vysokého Mýta v XI. a ve XII. století, jak můžeme souditi dle svědectví Kosmova.

Jak je v té chatě kopaničarské i nábytek jednoduchý, jak vše prosté! Dveře rudě natřené mají primitivní ornament snad jen prstem malovaný. A odtud dál po návsi — na jedné straně výstavný statek z moravského Horácka, dále statek slezský, hanácký grunt, naproti pak ozdobné stavby z východních Čech, z Náchodska, z Turnovska, s lomenicemi hojně vykrášenými, se sloupky, pavlačemi, besedami a výstupky, s nábytkem vkusně a bohatě malovaným. Jaký to obraz poměrů i rozvoje, jaké bohatství materiálu národopisného, co látky k srovnávacímu studiu všeho lidu českoslovanského!

Když o jubilejní výstavě vstupovali venkované do české chalupy, milé paměti, upřímně rádi si povzdechovali v příjemném překvapení:

„Tady jsme doma!“

Ten domov bude návsi na národopisné výstavě rozšířen.

Tu budou doma nejen Češi z království, nýbrž také z Moravy, se Slez i Slovenska, všechen lid československý. Tady se více a upřímněji spráteme, protože se lépe poznáme. Nejedem předsudek pomine, pojem vlasti československé leckdes dle pravdy se vyjasní, rozšíří, a jestliže kde, tady živěji pocítíme, ať Hanák, ať Horák, Slezák nebo Čech nebo Slovák, že jsme jedna krev, jeden národ.

A přijde-li to všude v živé vědomí, jaký zisk z toho pro další rozvoj našeho národa!

Život náš je stálý boj, abychom si zachovali své postavení předky založené a význačné.

Dnes cit svéráznosti národní je u nás živý a národopisná výstava ho ještě posilní a prohloubí.

Poznáme, že máme víc vlastního svérázného, nežli dosud tušíme. A poznáme-li také své nedostatky, vady a chyby, tím líp! Poznáme, kde jsme silni a kde to vážne, přilneme spíš k sobě, a kdo jsme z národa už pokročilejší a silnější, podáme ruku tím spíše a ochotněji těm slabším, kteří bez své viny se opozdili v kulturním rozvoji a v nichž je přece zdroj osvěžení a nové síly.

Jsme, ať sídlíme v Slezsku, na Moravě, na Slovensku nebo v Čechách, jedno tělo, a bohda že národopisná výstava přispěje k tomu, abychom byli také více — jedno srdce...